

ÜHISKONDLIKE LÕHEDE VÄHENDAMINE

OLULISE MÕJUGA GLOBAALSED TRENDID

Ränne ja linnastumine kasvab

Maaailma rahvastik kasvab ja vananeb

Ärimudelid ja töö olemus muutub

Tehnoloogia muutub järjest kiiremini

ARENGUD EESTIS

Suur suhteline vaesus nii regiooniti kui ka eri sotsiaalmajanduslike rühmade kaupa

Rahvatervise näitajates on soolised ja regionaalsed erinevused

Tööturunäitajad on rahvuseti ja piirkonniti erinevad

Puudega inimestel on majanduslikult raske

Ühiskonnas esineb soolist ebavõrdsust

Avalike teenuste kättesaadavus erivajadustega inimestele on ebapiisav

ARENGUVAJADUS

ÜHISKONDLIKK LÕHEDE VÄHENDAMINE

- Suurendada erinevate sotsiaalmajanduslike rühmade majandusliku toimetuleku suutlikkust
- Suurendada ühiskonna avatust ja kujundada väärtushinnanguid
- Tugevdada kogukondlikkust ja kaasata kodanikuühiskonda
- Poliitikaotsuste kujundamisel ja ellurakendamisel arvestada erivajadustega inimeste vajadustega, seda erinevate otsustustasandite lõikes (riik, KOVid, ettevõtted)
- Võrdsete võimaluste tagamiseks juurutada efektiivsemalt E-teenuseid ja muid digitaallahendusi
- Rakendada lõimumispoliitikat
- Väärtustada kultuurilist mitmekesisust

KUI EI TEGELE, SIIS

Väheneb inimeste rahulolu

Süvenevad sotsiaalmajanduslikud arenguerinevused

Kasvab pinget ja eraldatus ühiskonnas

Pole tagatud võrdseid võimalusi eneseteostuseks ja majanduslikuks toimetulekuks

ÜHISKONDLIKE LÕHEDE VÄHENDAMINE

1. Olulise mõjuga globaalsed trendid

- **Maailma rahvastik kasvab ja vananeb, Euroopas kahaneb.** Eakate osakaalu suurenemine Eesti ühiskonnas seab fookuse alla erinevate sotsiaal-majanduslike rühmade majandusliku toimetuleku ning riigi võime vajalikku tuge pakkuda.
- **Ränne ja linnastumine kasvavad.** Euroopa seisab lähikümnenditel silmitsi ulatuslike rändevoogudega ebastabiilsest lähipiirkonnast, samuti süveneb tööränne. Kasvav rändetrend ja sellega kaasnev multikultuursus toob kaasa vajaduse ühiskonna paremaks lõimimiseks.
- **Ärimudelid ja töö olemus muutuvad.** Paindlike töövormide levik on kasvutrendis, mis parandab ka osalise koormusega töötada soovivate inimeste (nt eakad, vähenenud töövõimega inimesed) eneseteostusvõimalust ja majanduslikku toimetulekut.
- **Tehnoloogia areneb järjest kiiremini.** Uued tehnoloogilised lahendused (nt toimetulekut toetavad seadmed erivajadustega inimestel) võimaldavad aktiivses ühiskonnaelus osaleda ka nendel inimestel, kellel see täna on erinevatel põhjustel takistatud või häiritud.

2. Peamised arengud Eestis

- **Suur suhteline vaesus nii regiooniti kui ka eri sotsiaal-majanduslike rühmade kaupa**

Suhtelises vaesuses elas 2017. aastal 22,6% Eesti elanikkonnast ehk ligi 295 000 inimest, mis on Euroopa Liidu keskmisest (u 17%) suurem. Vaesusnäitajat iseloomustab **märkimisväärne regionaalne erinevus**. Kui Põhja-Eestis oli 2017. aastal suhtelise vaesuse määr 16,8%, siis Kirde-Eestis oli sama näitaja poole suurem (34,6%). Maakonniti on olukord kõige problemaatilisem Valgamaal (40,1%), Ida-Virumaal (34,6%), Võrumaal (32,7%) ja Põlvamaal (32,2%). Probleem on terav nii eakate (52,3%) kui ka töötute (47,5%) seas, kellest 2017. aastal elasid suhtelises vaesuses ligi pooled. Suhtelises vaesuses elavate laste (0–17aastased) osakaal oli 15,9% ning see on langustrendis.

- **Rahvatervise näitajates on soolised ja regionaalsed erinevused**

Eesti inimeste tervist iseloomustavad ELi ühed **suurimad soolised lõhed** – 2017. aastal elasid mehed naistega võrreldes ligi 8,7 eluaastat vähem, sealhulgas tervetena 4,5 eluaastat vähem. Märkimisväärsed on ka Eesti-sisesed **piirkondlikud erinevused**, kus Lõuna-Eesti maakondades (Põlvamaa, Võrumaa) ja Ida-Virumaal on tervena elatud eluiga ligi 10 aastat lühem võrreldes Põhja- ja Lääne-Eesti elanikega. **Haridustase** on oluline tervisekäitumise mõjutaja – 2017. aastal elasid kuni põhiharidusega mehed keskmiselt 9,5 eluaastat vähem kui kõrgharidusega mehed, põhiharidusega naised 7,2 eluaastat vähem kui kõrgharidusega naised.

- **Tööturunäitajad on rahvusesti ja piirkonniti erinevad**

Nii tööhõive kui ka töötuse näitajates ilmneb lõhe eestlaste ja mitte-eestlaste vahel. **Kõige nõrgemal positsioonil on mitte-eestlastest naised**. Kui meeste tööhõive (15–74 aastased) erines 2017. aastal rahvusesti vaid 2 protsendipunkti, siis naiste tööhõive lõhe rahvusesti oli lausa 11,1 protsendipunkti. Selle **peamiseks põhjuseks on vähene eesti keele oskus**. Eestlaste töötuse määr (15–74aastased) oli 2017. aastal 4,4%, eesti keelt oskavate mitte-eestlaste töötuse määr ligi kahekordne (7,4%), eesti keelt mitteoskavate mitte-eestlaste töötuse määr peaaegu kolmekordne (13,0%). Rahvusesti ilmnevad **erinevused ka ametipositsioonides**. Eestlaste esindatus juhi või tippspetsialistina töötavates ametirühmades on 1,5–1,7 korda suurem vene keelt emakeelena kõnelevate inimeste omast. Viimaste esindatus on omakorda kaalukam liht- ja oskustööliste ning teenindus- ja müügitöötajate seas. Märkimisväärne on ka regionaalne

erinevus tööturunäitajates. Suurim tööhõive oli 2017. aastal (15-74 aastased) oli Harjumaal (74,2%) ja Tartumaal (71,5%), madalaim aga Ida-Virumaal (53,9%). Tööpuudus oli madalaim Tartumaal (3,8%), Ida-Virumaal aga kolm korda suurem (12,4%). Ka **elukestvas õppes osalemise lõhe** (25–64aastased) on rahvuseti pea kahekordne – kui eestlaste seas täiendas end 2017. aastal iga viies täiskasvanu (20,5%), siis mitte-eestlaste hulgas oli vastav näitaja poole väiksem (10,3%).

- **Ühiskonnas esineb soolist ebavõrdsust**

Kuigi Eestis on riigisiselt viimase kuue aasta jooksul märgata **soolise palgalõhe** vähenemist, on see endiselt 20,9% ELi suurim (2017). Sektoriti on suurim palgalõhe finants- ja kindlustustegevuses (38,2%) ning peaaegu olematu (1,1%) aga teatud teenindavates tegevustes (nt iluteenindus, keemiline puhastus jne). Maakonniti on suurim palgalõhe Ida-Virumaal (27,9%). Soolise ebavõrdsuse üks ilmingutest on **perevägivald**, mille statistika on püsinud suures osas muutumatuna. 2017. aastal moodustas perevägivald vägivallakuritegudest 43%. Perevägivald toimepanijateks on valdavalt mehed (86%) ja ohvriteks valdavalt naised (79%).

- **Puudega inimestel on majanduslikult raske**

Ametlikult tuvastatud **puude raskusastmega inimeste arv on võrreldes 2010. aastaga kasvanud umbes 30%**. 2018. aasta alguses elas Eestis 156 729 kehtiva puude raskusastmega inimest, mis moodustus 11,94% elanikkonnast. Üle kahe kolmandiku puuetega inimestest on 55aastased või vanemad. Kuigi absoluutarvudes moodustavad suurima rühma pensioniealised, on oluline märkida, et ka **puuetega laste arv on tõusutrendis**. Võrreldes 2009. aastaga on puudega laste arv praeguseks pea kahekordistunud (2018. aasta alguse seisuga oli Eestis 13 928 puudega last).

Puudega inimestest elas 2016. aastal suhtelises vaesuses 41,2% ning vähenenud töövõimega inimestest 29,5%. **Puudega inimeste tööhõivemäär on viimase kümnendi jooksul paranenud** – kui aastal 2010 oli puudega inimeste tööhõivemäär (20–64aastased) 18,2%, siis aastal 2017 oli see 35,7%. Ka töötuse määr (20–64aastased) on puuetega inimeste seas langenud. Kui 2010. aastal oli see 33,1%, siis 2017. aastal 15,2%. Hoolimata tööturunäitajate paranemisest viimase kaheksa aasta jooksul on **puuetega inimeste materiaalse ilmajätuse määr (2017. a 22,2%) ligi kaks korda suurem kui ülejäänud elanikkonnal (2017. a 11,6%)**. See on tingitud nii puudega inimeste vähenenud võimalustest endale sissetulekut teenida kui ka puudest tingitud lisakuludest.

- **Avalike teenuste kättesaadavus erivajadustega inimestele on ebapiisav**

Viimastel aastatel tehtud uuringud on näidanud, et **avalike teenuste kättesaadavus** nii puuetega inimestele kui ka erivajadusega inimestele laiemalt on ebapiisav. Probleemsed valdkonnad on näiteks sotsiaaltranspordi kättesaadavus, töö käimist toetavad sotsiaalteenused, tugiisikute vähesus, puudega laste tugimeetmed hariduskorralduses jne.

---

3. Arenguvajadus

Vähendada ühiskondlikke lõhesid ning suurendada iga inimese rahulolu ja toimetulekut.

Eestis esineb **suhtelist vaesust, sotsiaalset ebavõrdsust ja kihistumist** nii eri sotsiaalsete rühmade, rahvuse kui ka regioonide kaupa. Vaesus pärsib inimese majanduslikku toimetulekut, suurendab sotsiaalset isolatsiooni ning võõrandumist võimust, alandab eneseväarikust. Statistika põhjal eristub selgelt **kihistumine** nii **regioonide tasandil** (Kirde- ja Kagu-Eesti *versus* Põhja-Eesti) kui ka **rahvusrühmade tasandil** (eestlased *versus* mitte-eestlased). Oluline ülesanne on süvendatult ja terviklikult tegeleda kõnealuse kihistumise komplekssete põhjustega, ühendades olukorra parandamiseks nii majandus- kui ka regionaalpoliitilised meetmed, sotsiaalpoliitilised mehhanismid ning haridus- ja lõimumispoliitika raames elluviidavad lahendused.

Oluline on kujundada riigi toetuste ja teenuste süsteem ümber selliselt, et fookuses oleks inimese **toimetulek terve elukaare jooksul**. Eri riiklike meetmete puhul on tähtis võtta lähtekohaks, et tegemist on **sotsiaalinvesteeringuga**, mitte kuluga. Sotsiaalkaitse meetmete loomisel ja arendamisel tuleb seostada nende panus majanduse arengusse. Vajalik on algatada **arutelu Eesti heaolumudeli valiku üle** ning leppida kokku avalike teenuste pakkumise ja inimese omavastutuse ulatus.

Inimese jaoks on peamine vaesusriski vähendaja ja majandusliku toimetuleku tagaja **püsiv tööine sissetulek** ning osalemine tööturul. Riigi tasandil on oluline jätkata töötute ja mitteaktiivsete individuaalset võimestamist ning panustamist tugiteenustesse, mis aitavad kõrvaldada takistusi inimeste tööturule siirdumisel.

Erivajadustega inimeste olukorra parandamiseks on oluline **siduda haridus-, töö-, sotsiaal- ja tervishoiuvaldkonna teenused** nii riigi kui ka kohaliku omavalitsuse tasandil üheks terviklikuks süsteemiks, mis toetab individuaalset lähenemist ning vähendab eri teenusesüsteemide killustatust. Vaja on rohkem rõhku panna aktiveerivatele ja **erivajadustega inimeste majanduslikku toimetulekut** toetavatele meetmetele. Sealhulgas on oluline tähelepanu pöörata nii **tehnoloogiliste lahenduste kui ka universaalsaini** jätkuvale juurutamisele.

Eesti keelest erineva emakeelega inimeste halvema sotsiaal-majandusliku olukorra parandamiseks on vaja lisaks traditsioonilisele eesti keele õpetamisele **tugevdada eri kogukondade omavahelisi kontakte** ning **kohandada praegune haridussüsteem** eri koduse keelega noori paremini omavahel lõimivaks.

Tulenevalt rahvastiku juurdekasvust arengumaades, üleilmastumisest, kliimamuutustest ning sissetulekute lõhest vaeste arengumaade ja jõuka Euroopa vahel **tugevneb Euroopale (sh Eestile) sisserändesurve**. See paneb Eesti proovile nii uussisserändajate lõimimisel kui ka eesti keele ja kultuuri elujõulisuse säilitamisel.

Võtmeteguriks **ühiskondliku sidususe ja inimeste heaolu suurendamisel** on teadlik tähelepanu pööramine **inimeste väärtushinnangute ja ühiskondliku väärtusruumi kujundamisele**. Riik võib luua eri meetmeid ja tugistruktuure ebavõrdsuse vähendamiseks ja sotsiaalse sidususe suurendamiseks, kuid tegelike ühiskondlike muutuste võtmetegur on inimeste **hoiakud ja käitumismustrid**. Inimeste väärtushinnangud mõjutavad näiteks nii kooli- ja töökeskkonda (nt koolikiusamine, diskrimineerimine tööl), inimeste tervist puudutavaid valikuid (nt sõltuvusainete tarbimine) kui ka keskkonnahoidu puudutavaid käitumismustreid (nt prügi sorteerimine, kemikaalide kasutamine). Ühiskondlik väärtusruum näiteks mõjutab, kas ja mil määral talutakse vihakõnesid, liiklusraevu, erinevuste avalikku solvamist, küberkiusamist jne. Oluline on ühiskonnas suurendada empaatiat ja hoolivust nii kaaskodanike kui ka looduse suhtes.

Ühiskonna sidusust mõjutavad järjest enam digitaalse keskkonna mõjud. Ühelt poolt soosib globaalne virtuaalmaailm ühtlustumist ja piirideülest suhtlust, samas teiselt poolt **digilõhed eri sotsiaal-majanduslike rühmade vahel** aga suurendavad hariduslikke, materiaalseid ning kultuurilisi erinevusi ühiskonnas. See nõuab hariduspoliitika kaasabil inimeste digiteadmiste pidevat värskendamist kõikides vanuserühmades, aidates sellega vähendada digilõhest süvenevaid erinevusi.

Muutuste elluviimiseks on vajalikud järgnevad tegevused:

- Suurendada eri sotsiaal-majanduslike rühmade majandusliku toimetuleku suutlikkust
- Suurendada ühiskonna avatust ja kujundada väärtushinnanguid
- Tugevdada kogukondlikkust ja inimeste kaasamist kodanikuühiskonda
- Kujundada teadlikult aktiivset vananemist toetavat terviklikku süsteemi
- Arvestada poliitikaotsuste kujundamisel ja ellurakendamisel erivajadustega inimeste vajadustega, seda eri otsustustasanditel (riik, KOVid, ettevõtted)

- Juurutada võrdsete võimaluste tagamiseks efektiivsemalt e-teenuseid ja muid digitaallahendusi
- Rakendada tarka lõimumispoliitikat
- Väärtustada kultuurilist mitmekesisust

---

4. Võimalikud tagajärjed, kui arenguvajadusega ei tegeleta

- Inimeste rahulolu on vähene, väheneb sisemine õnnelikkuse tunne
- Inimestele pole piisavalt tagatud võrdseid võimalusi eneseteostuseks ja majanduslikuks toimetulekuks
- Süvenevad Eesti-sisese sotsiaal-majanduslikud arenguerinevused
- Kasvab pinge ja eraldatus ühiskonna eri rühmade vahel, mis on ohuks julgeolekule

---

5. Eduvõimalus

Ootame ideid!